

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Olgi Hadław-Klimaszewskiej
pt. *Ocena wpływu terapii neurologopedycznej na poprawę funkcji językowych oraz funkcji*
poznawczych u pacjentów po udarze mózgu
Łódź 2022 (ss. 157)

Przedłożona do recenzji praca doktorska mgr Olgi Hadław-Klimaszewskiej, napisana w Klinice Rehabilitacji Medycyny Fizykalnej Wydziału Wojskowo-Lekarskiego Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, pod kierunkiem dr hab. n. med. prof. UMed Marty Woldańskiej-Okońskiej, jest próbą oceny wpływu terapii neurologopedycznej na poprawę kondycji językowo-poznawczej pacjentów po udarze mózgu, opisem stopnia skuteczności logopedycznych metod terapii zastosowanych w rehabilitacji, służących przywracaniu lub usprawnianiu mowy oraz sprawności poznawczych.

Struktura pracy

Praca, licząca 157 stron, składa się z 12 części, stanowiących tekst główny (s. 6 - 126) i znajdujące się poza nim *Piśmiennictwo* (s. 127-136), spis tabel, rycin itp. (s. 141-143) oraz załączników, w którym Autorka zamieściła stosowane podczas prowadzonych badań testy i skale ocen (s. 144-157).

Na uwagę zasługują wstępne partie pracy, w których Autorka w sposób przemyślany, systematyczny wprowadza czytelnika w zagadnienia, które stały się Jej obiektem badań. Recenzowana praca doktorska rozpoczyna się potrzebnym dla lepszego zrozumienia jej treści *Słowniczkiem pojęć logopedycznych* (s. 6-8), który w mojej ocenie wymaga uzupełnień. Przede wszystkim brakuje przy poszczególnych hasłach informacji o źródle, czy źródłach zamieszczonych w nim definicji. W obszernej literaturze logopedycznej, medycznej i językoznawczej odnajdujemy słowniki zawierające przedstawiane w tej części pracy terminy, zob np. Józefa Surowańca, „Logopedyczny słownik terminologii diagnostycznej”, Kraków 1996 czy Ewy Skorek, „Z logopedią na Ty. Podręczny słownik logopedyczny”, Warszawa 2009. Ta ostatnia publikacja znajduje się zresztą w wykazie publikacji, bowiem została ona przytoczona w treści rozprawy przy definicji afazji na s. 17. Dobrze byłoby sprawdzić w

słownikach oraz w innych źródłach zamieszczone w *Słowniczku...* hasła i skorygować przedstawione w pracy definicje, ponieważ niektóre z nich są mało precyzyjne, por. np. *agramatyzmy* (nie dotyczą tylko zdań, por. definicję *dysgramatyzmu*) i opatrzyć je odsyłaczami bibliograficznymi.

W dalszej części pracy Autorka prezentuje dotychczasowy stan wiedzy nt. uszkodzeń ośrodkowego układu nerwowego (rozdz. 1) i afazji (rozdz. 2). Wskazuje i omawia różne typy uszkodzeń mózgu w wyniku udarów i guzów mózgu, urazów czaszki, choroby Alzheimera i Parkinsona oraz SM, prowadzące do powstania u pacjentów zaburzeń funkcji językowych i poznawczych, utraty mowy o charakterze dyzartrii lub afazji. Prezentuje dotychczasowe ustalenia badaczy na temat afazji, jej etiologii, objawów oraz klasyfikacji.

W kolejnych rozdziałach Autorka w bardzo obszerny, wnikliwy sposób w oparciu o szeroką literaturę przedmiotu przedstawia podstawowy obiekt swoich badań, czyli zaburzenia językowe występujące u chorych z afazją (rozdz. 3), proces diagnostyczny afazji (rozdz. 4) oraz postępowanie terapeutyczne wobec pacjentów (rozdz. 3-5). Ważna z punktu widzenia prowadzonych przez doktorantkę badań wydaje się zamieszczona w rozdz. 4 krytyczna ocena testów stosowanych do oceny stopnia i typu afazji. W rozdziale poświęconym terapii pacjentów z afazją (rozdz. 5), równie wnikliwie przedstawia jej cele, zasady i strategie oraz językowe i niejęzykowe programy terapeutyczne.

Na część badawczo-analityczną pracy składają się kolejne rozdziały rozprawy, w których Autorka przedstawiła założenia i cele pracy (rozdz. 6), metody gromadzenia materiału i jego charakterystykę (rozdz. 7) oraz wyniki badań (rozdz. 8, s. 87-110), dyskusję (rozdz. 9, s. 111-136) i wnioski (rozdz. 10). Należy zwrócić uwagę, że prezentowane w pracy wyniki badań są bogato ilustrowane tabelami (29) i rycinami (11), a zamieszczona na końcu bibliografia, licząca 127 pozycji, obejmuje publikacje nie tylko z zakresu medycyny, ale również językoznawstwa i dyscyplin należących do nauk społecznych, w tym część z nich w języku angielskim. Świadczy to o szerokim ujęciu podjętego tematu oraz wnikliwości badawczej doktorantki. Przedłożona do oceny praca charakteryzuje się niebudzącą zastrzeżeń strukturą, która pozwala na prawidłowe prowadzenie wywodu naukowego.

Założenia metodologiczne

Przedmiotem badań uczyniła Doktorantka sposób funkcjonowania językowego i poznawczego pacjentów po przebytych udarze mózgu poddanych terapii neurologopedycznej. Na s. 79 pracy Doktorantka przedstawiła założenia i hipotezy badawcze, wskazujące na kilka ważnych zmiennych czynników o charakterze demograficznym (tzn. wiek, płeć,

wykształcenie) oraz związanych bezpośrednio z rodzajem rehabilitacji i odstępem czasowym między udarem a podjęciem terapii. Należy je uznać za trafne i pożyteczne dla rozwoju neurologopedii, ponieważ w literaturze logopedycznej brakuje opracowań kompleksowo omawiających to zagadnienie. Za pewien mankament tej części pracy, pt. *Założenia i cele pracy*, uważam brak wyrażenia *expressis verbis* celów rozprawy doktorskiej. Zostały one sformułowane dopiero w rozdziale 9 (s. 112, 116, 117), stanowiącym przedstawienie wyników badań na tle dotychczasowych dokonań innych badaczy.

Założenia metodologiczne rozprawy doktorskiej nie budzą zastrzeżeń. Docelową grupę badawczą stanowiło 44 pacjentów obojga płci, którzy poddani zostali wczesnej czterotygodniowej terapii logopedycznej, powtórzonej w podobnym wymiarze czasowym po półrocznej przerwie. Grupę kontrolną tworzyli pacjenci z afazją (38 osób), którym wdrożono terapię logopedyczną po upływie więcej niż pół roku od udaru mózgu. Taki dobór grup badawczych należy uznać za optymalny z uwagi na trudności, z jakimi spotkała się Doktorantka podczas ich kompletowania, wynikającymi m.in. z niemożności powtórzenia terapii neurologopedycznej u pacjentów, którzy np. przeszli powtórny udar. Charakterystyka badanych osób pod względem płci, wykształcenia oraz typu i stopnia zaawansowania afazji została przedstawiona w kilku tabelach zamieszczonych na s. 89-81.

W celu uzyskania wyników terapii stanowiących podstawę porównania jej efektywności, wobec wszystkich pacjentów zastosowano te same metody terapii logopedycznej. Dobór ćwiczeń był właściwy, służący poprawie funkcji mowy i sprawności poznawczych. Ocena funkcji językowych i poznawczych pacjentów po rehabilitacji neurologopedycznej została dokonana przy użyciu wystandaryzowanych narzędzi pomiarowych – skal i testów. Ich dokładna charakterystyka została zamieszczona na s. 84-87.

Główną metodą analityczną, prowadzącą do wniosków na temat przydatności terapii neurologopedycznej w rehabilitacji osób po udarach mózgu stała się metoda statystyczna, która umożliwia pozyskanie wiarygodnych rezultatów. Jej zastosowanie dowodzi wysokiej świadomości metodologicznej Autorki. Tym samym stwierdzam, że podstawy metodologiczne pracy zasługują na pozytywną ocenę.

Analityczna część pracy

Zasadniczy trzon pracy stanowi rozdział 8., zatytułowany *Wyniki*. Tytuł ten uważam za mało precyzyjny ze względu na jego bliskożnaczność z wyrazem *wnioski*, kojarzącym się z podsumowaniem pracy. Proponuję zmienić tytuł tego rozdziału na np. *Analiza wyników badań*, bardziej adekwatny do zawartości rozdziału, w którym Doktorantka, przyjmując

porządek według zastosowanych testów pomiarowych (testy SODA, IADL i ADL, MoCA, test fluencji słownej, łączenia punktów TMT) oraz zależnych związanych z cechami biologiczno-społecznymi pacjentów formułuje cząstkowe wnioski na temat efektywności rehabilitacji jednokrotnej i powtórzonej pacjentów po udarach mózgu. Zastosowana do przedstawienia wyników badań metoda statystyczna pozwoliła w obrazowy sposób pokazać słuszność podejmowania terapii neurologopedycznej w celu przywrócenia sprawności językowej rehabilitowanych pacjentów co ma bezpośrednie przełożenie na zmniejszenie się stopnia afazji zarówno w grupie docelowej, jak i kontrolnej.

Na uwagę zasługuje bardzo dobrze poprowadzony w kolejnym rozdziale pt. *Dyskusja* wywód Autorki, która korzystając z wyników swoich badań zestawionych z ustaleniami innych badaczy udowadnia, „że warto stosować intensywną terapię neurologopedyczną. Najlepsze rezultaty daje (...) połączenie terapii wczesnej i późnej, niezależnie od typu afazji ani od czasu, jaki upłynął od udaru i wystąpienia jej objawów” (s. 113). Takie postępowanie terapeutyczne „daje wysoką poprawę deficytów funkcji językowych i poznawczych” (s. 114). Skuteczność terapii zdaniem Autorki rozprawy koresponduje z cechami biologiczno-społecznymi pacjentów, zwłaszcza takimi, jak płeć i wykształcenie. Tym samym Autorce rozprawy udało się potwierdzić postawione w części wstępnej pracy hipotezy dotyczące wpływu terapii neurologopedycznej na ogólną poprawę funkcjonowania człowieka w jego środowisku. Trudno nie zgodzić się z przedstawionymi wnioskami i postulatami, zwłaszcza po zapoznaniu się z rzetelnie udokumentowanymi wynikami badań opartymi na statystycznych wyliczeniach, zaprezentowanymi w czytelny, przejrzysty sposób.

Redakcyjno-stylistyczna strona pracy

Przedstawiona do recenzji praca napisana jest na ogół poprawną polszczyzną, choć zdarzają się nieliczne błędy gramatyczne (np. na s. 117: „powyższe opisane wyniki znajdują potwierdzenie w badaniu Krzesińska-Nowacka i in. (2016)” i literowe. Drobne uwagi edytorskie odnoszą się do numeracji podrozdziałów w rozdziale 8., które z niezrozumiałych dla mnie przyczyn przyjmują postać: 3a, 3b, 3c...itd. oraz redakcji części pt. *Piśmiennictwo*. W niektórych zapisach bibliograficznych występują błędy w nazwie Wydawnictwa Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, które stało się Wydawnictwem Uniwersytetu Medycznego Curie-Skłodowskiej (poz. 19 i 20), poza tym gdzieśgdzie nie zastosowano konsekwentnie kursywy przy zapisie tytułów (np. poz. 28, 39, 40 i in). W sumie zauważone uchybienia są niewielkie i nie wpływają na zrozumiałość tekstu, który został napisany stylem naukowym .

Podsumowanie

Przedłożona do oceny dysertacja doktorska zasługuje zdecydowanie na ocenę pozytywną. Jest tekstem wartościowym i potrzebnym, stanowi istotny wkład w badania nad zaburzeniami językowo-poznawczymi osób po udarach mózgu. Przemyślane, przygotowane i konsekwentne gromadzenie materiału badawczego oraz jego analiza świadczą o pracowitości i solidności badawczej Doktorantki. Moim zdaniem wnioski odnoszące się do sposobu i stopnia skuteczności neurologopedycznych metod terapii pacjentów dotkniętych afazją powinny zostać wykorzystane w projektowaniu ich rehabilitacji. Praca posiada bowiem walory praktyczne, które uważam za jej bardzo duży atut.

Konkluzja

Rozprawa mgr Olgi Hadław-Klimaszewskiej, pt. *Ocena wpływu terapii neurologopedycznej na poprawę funkcji językowych oraz funkcji poznawczych u pacjentów po udarze mózgu* spełnia wymogi określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595; z późn. zm.), tzn. stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje, iż Autorka dysponuje ogólną wiedzą teoretyczną z zakresu nauk o zdrowiu, a także potwierdza jej umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. W związku z tym wnioskuję o dopuszczenie Autorki recenzowanej pracy do dalszych etapów przewodu doktorskiego oraz wyróżnienie rozprawy doktorskiej.

Dr hab. Irena Jaros, prof. UŁ

KIEROWNIK
ZAKŁADU DIALEKTOLOGII POLSKIEJ
I LOGOPEDII
Wydziału Filologicznego UŁ
Irena Jaros
dr hab. Irena Jaros, prof. UŁ